

**Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı: 3, 2019 Güz,
ISSN: 2651-4605**

ÇELİK, Halil İbrahim (2019, Ekim), “D. Mehmet DOĞAN, Türkiye Cumhuriyeti Tarihine Giriş”, *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S 3 : 311-317.

D. Mehmet DOĞAN, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihine Giriş**, Yazar Yayınları, Ankara, 2014.

Halil İbrahim ÇELİK*

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu, inkılapları, gerçekleşme, uygulama ve sonuçları bakımından tartışılmalıdır. Dönemin isimlendirilmesi dâhil olmak üzere, inkılaplarının tanımlanmasında kullanılan kavramlar üzerinde, sosyal bilimciler arasında birliktelik sağlamak mümkün olmamıştır. Yaşanılanın aktarılması, geleceği inşa etmek için yapılanların kutsanması ya da ötekileştirilmesi ikilemelerinde gerçek, niyetlere kurban edilmiştir. Türk İnkılap Tarihi, Devrim Tarihi, İstiklal Mücadelesi gibi kavramlaştırmalar tüm bu tartışmaların görünen sonuçlarıdır. Yazar D. Mehmet Doğan; gazeteci, fikir adamı, sivil toplum kuruluşu yöneticisi ve edebiyatçı kimliği ile Türkiye Cumhuriyeti tarihine yeni bir anlayışla yaklaşmak ve resmî tarih anlayışını sorgulamak düşüncesiyle kitabı kaleme almıştır. D. Mehmet Doğan, halen Yazarlar Birliği Vakfı Başkanı olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

D. Mehmet Doğan'ın, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihine Giriş* kitabı; sunuş yazısı, giriş, dokuz bağımsız bölüm ve eklerden oluşmaktadır. Sunuşta yazar; Türk İnkılap Tarihi anlayışlarını değerlendirerek, resmî söyleme eleştirel bakışını ifade etmektedir. Yazarın, “*Cumhuriyetin ilk yıllarında demokratik bir rejim ortaya*

*Öğr. Gör., Necmettin Erbakan Üniversitesi Seydişehir Meslek Yüksek Okulu.

çıkış mıdır?” sorusu, bize kitabın muhtevası hakkında ipucu vermektedir.

Bir hayli uzun tutulan girişte (s. 13-207), Türkiye Cumhuriyeti tarihi yazılırken kullanılan terimler ve terimlerin ihtiva ettiği anlamlandırmalar üzerinde değerlendirmeler yapılmaktadır. Doğan, düşünce zemini ve adlandırmalar üzerinden, yeni bir Cumhuriyet Tarihi yazımı önerisi sunmaktadır. Alışılmış girişlerin aksine yazar, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi'nin tartışmalı konularının tamamına, burada yer vermiştir. Millî Mücadele'nin, medrese ve tekke mensupları ile birlikte gerçekleştirildiğini, ancak zaferden sonra, harp sırasında omuz omuza vuruşanların, yeni devlet mekanizmasından uzaklaştırılarak, savaşılan düşmanın medeniyetinin benimsenmesine çaba harcandığını ifade etmektedir. Girişin sonuç kısmında, I. Dünya Savaşı'ndan Cumhuriyetin ilanını kadar yaşanan hadiseler, ayrıntılı bir kronoloji ile sunulmuştur. Genelde kronolojilerin kitabın sonunda ek olarak verilmesi, alışılmış bir usul olmasına karşın, D. Mehmet Doğan, kronolojiyi girişte okuyucu ile buluşturmuştur. Ancak Doğan'ın zaman bilgisi sunumu, geleneksel metodun dışında, ayrıntılı bir anlatım şekline dönüştürülmüştür. Bu yönü ile yazar, yeni bir tarih yazım denemesi de önermektedir.

Birinci bölümde, Millî Mücadele'nin muharebeler safhası incelenmiştir. Türk-Yunan harbi ve harbin Türkiye'nin zaferi ile sonuçlanması neticesinde imzalanan Mudanya Mütarekesi ve Lozan Barış Antlaşması, eleştirel bakış açısı ile ve perde arkası gelişmelerle

sunulmuştur. Burada, Lozan Antlaşmasının imzalanmasının tercih mi, mecburiyet mi olduğu tartışılır. Bizzat imzalayan irade tarafından, antlaşma hükümlerinin ilerleyen zamanlarda değiştirilmeye çalışılması nedeni ile, Lozan Antlaşmasının bir mecburiyet olarak anlaşılması gerektiği ifade edilir. Lozan Antlaşmasından on üç yıl sonra Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin imzalanması ve Hatay Meselesi gibi konular, Lozan'ın imzalayanlar tarafından da bir mecburiyet olarak benimsendiğinin kanıtı olarak gösterilmiştir.

İkinci bölümde, yeni Türk devletinin yönetim biçiminin belirlenerek, Cumhuriyetin ilanı çerçevesinde Ankara'nın başkent yapılması, devlet yönetim biçiminin belirlenmesi konuları incelenmiştir. Mehmet Doğan, Mustafa Kemal Paşa'nın cumhuriyetin ilanına hızlı karar vererek, uygulamaya koyduğunu kendi beyanı ile açıklamaktadır. Esasen dönemin siyasi şartları gereğince, cumhuriyetin ilanının enikonu tartışılacak bir yönü bulunmamaktadır. Yeni Türk devleti yönetim biçiminin cumhuriyet olacağı İngilizler tarafından bilinmektedir. Henüz 1919 yılında, İngiltere yüksek komiseri Joan de Roberck raporunda; *“Mustafa Kemal'in hareketi Anadolu'da müstakil bir cumhuriyete doğru inkişaf ediyor”* ifadesi ile durumu değerlendirmiştir.

Üçüncü bölüm, Hilafetin kaldırılması ve Osmanlı bakiyesi müesseselerin varlıklarına son verilen inkılapları ihtiva etmektedir. Halifeliğin kaldırılması, Osmanlı hanedan mensuplarının sürgüne gönderilmesi ve Halifeliğin kaldırılmasına dünyada oluşan tepkilerin

incelendiği bu bölümde yazar, “*yirminci yüzyılda dünyanın gidişatını etkileyen en önemli olayın 1917 Bolşevik İhtilali değil, Osmanlı Devleti’nin yıkılışı olduğunu*” ifade eder.

Cumhuriyet devri Tek Parti idaresinin incelendiği dördüncü bölümde, kısa bir özet şeklinde Tevhid-i Tedrisat, Diyanet İşleri Riyaseti, Erkân-ı Harbiye-i Umumîye Riyaseti ve 1924 Anayasası değerlendirilmiştir. Burada, önemli konu başlıklarına ayrı bir bölüm ayrılmış fakat, iki sayfalık bir özetle bölüm bitirilmiştir.

Tek Parti idaresinin kurulma süreci, beşinci bölümde incelenmiştir. Burada, Türkiye’de siyasal iktidarın şekillendirilmesi, Cumhuriyet Halk Fırkası’nın yönetimde tek başına mutlak söz sahibi olması ve muhalif parti denemeleri ele alınmıştır. Yazar, Kâzım Karabekir, Rauf Bey ve Adnan Bey’in Terakkiperver Cumhuriyet Partisinin, Cumhuriyetin ilk muhalefet partisi olarak kurulmasını incelemiştir. Aynı dönemde Şeyh Sait İsyanının başlaması, isyan gerekçe gösterilerek ilk muhalefet partisinin kapatılması vb. hadiseler Türkiye’de Tek Parti yönetiminin kökleşmesi çerçevesinde değerlendirilmiştir. Yazara göre bu dönem, aynı zamanda inkılapların radikal biçimde ve büyük bir hızla gerçekleştirildiği, yeni Türkiye’nin şekillendirildiği zaman dilimi olmuştur. Genç cumhuriyetin iç problemlerinin arttığı sıralar görev verilen İstiklal Mahkemeleri, bu dönemde devrimlerin topluma benimsetilmesinin önemli araçlarından birisi olmuştur. Devlete seküler anlayışın yerleşmesinde, gerçekleştirilen devrimler kadar, devrimlerin önündeki engelleri

kaldıran İstiklal Mahkemelerinin de rolü olmuştur. Zorunlu değişimin ilginç anekdotları, yazar tarafından burada verilmiştir. Diyanet İşleri Reisinin, aynı zamanda Cumhuriyet Halk Partisi Ankara İl Başkanı olması, dönemin farklı ve ilgi çekici uygulamalarına bir örnektir.

Atatürk inkılaplarının tasnifinin yapıldığı altıncı bölümde yazar, inkılapları; Osmanlı Devleti'nin sona erdirilmesi ile ilgili uygulamalar, dinî durumlara ve dinî sayılan unsurlara karşı uygulamalar, teknik değişiklikler, Kemalizm'i ideolojileştirme ve statü kurulmasına ilişkin uygulamalar olarak sınıflandırmıştır. Yazara göre, Osmanlı kültürünü hatırlatan ve yaşatan değerlerin yasaklanması (klasik müzik gibi), batı kültürünün Türkiye'de benimsenmesini kolaylaştırmıştır.

Yedinci bölümde, Türkiye'de ikinci çok partili siyasi rejim denemesi ve sonuçları incelenmiştir. Yazar, Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurulması ve Menemen olayını, toplum tepkisini ölçmeye ve inkılapların benimsenme derecesini görmeye yönelik manevralar olarak değerlendirmiştir. Bu gelişmeler neticesinde Cumhuriyet Halk Partisi, devletle bütünleşmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın ölümü, cenaze namazının kılınması, cenaze merasimi ve 1951 yılında çıkarılan Atatürk'ü Koruma Kanunu bu bölümde değerlendirilmiştir. Doğan'a göre bu kanun, "*Atatürk Kültü*" oluşturmaya hizmet etmiştir.

Cumhuriyetin A'dan Z'ye değerlendirilmesinin yapıldığı sekizinci bölümde, Atatürk'ün ölümü sonrasında yaşanan sistem tartışmaları, Cumhuriyet Halk Partisi yöneticileri arasında Atatürk'ün

vefatından sonra ortaya çıkan anlaşmazlıklar ve iktidar mücadeleleri incelenmiştir. Türkiye, artık mirasçısı olduğu Osmanlı Devleti'nin aksine yöneticileri tarafından ulus devlet olarak tanımlanmaktadır. ABD ve İngiltere gibi dünya siyasetine yön veren ülkeler, Türkiye'nin Anadolu'da bir ulus devlet olarak varlığını sürdürmesini benimsemişlerdir. Türkiye'nin siyaset yapıcıları da büyük devletlerin bu politikasına hem düşünce planında hem de siyaset planında itiraz etmemişlerdir.

Dokuzuncu bölümde, Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasal sistemi değerlendirilmiştir. Yazar, Türkiye'yi tek adam yönetimine dayalı, oligarşik ve bürokratik bir cumhuriyet olarak tanımlamıştır. Cumhuriyet Türkiyesi'nin, temel hak ve hürriyetler konusunda en hassas probleminin devletin mahiyeti konusunda teori ve pratiğin çakışması olduğunu ifade eden yazara göre; Türkiye her fırsatta Osmanlı Devleti'nin devamı olmadığını belirtirken, devlet bürokrasisi Osmanlıdan tevarüs eden alışkanlıklarını devam ettirmiştir. Özellikle 1924 yılından itibaren devlet, laik olarak tanımlandığı halde, siyasi gelişmeler ve iç sorunlar üzerine, ihtiyaç duyulduğunda kutsal devlet kavramı kullanılmaktan çekinilmemiştir.

Bölümler içerisinde, incelenen konularla bağlantılı bazı görüşler ve gelişmeler, “Çerçeve Yazı” başlığı ile sunulmuştur. Bu yöntemle, konu bütünlüğü bozulmadan, farklı bakış açıları değerlendirilebilmiştir. Doğan, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*'ni, ana kaynağı, Nutuk olan, resmî tarih söyleminden farklı bir bakış açısı ile

değerlendirmiştir. Cumhuriyet tarihi okuyucularına, Nutuk ile birlikte, diğer Millî Mücadele komutanlarının yazdıklarını ve İngiltere, Fransa, İtalya vb. Ülkelerin kaynaklarını da değerlendirmelerini tavsiye etmiştir.